

De waarde van de school vergroten

Negen modellen voor een succesvolle schoolverbouwing

Schoolgebouwen gaan in Nederland lang mee, langer dan de meeste onderwijsvisies. In het vorige nummer van *de Architect* ging Dolf Broekhuizen in op het belang van goed verbouwen, renoveren en hergebruiken bij basisscholen en kindcentra. In dit artikel belicht architect Frido van Nieuwamerongen negen verbouwmodellen die als leidraad kunnen dienen tijdens het ontwerpen en die kunnen helpen de kansen voor verbouwen uit te leggen aan de opdrachtgever.

Tekst

Frido van Nieuwamerongen

Kijken we naar een schoolgebouw uit de jaren dertig en vergelijken we dat met een modern schoolgebouw, dan valt direct op dat een moderne basisschool vaak meer functies herbergt. Waar de oude school met een gang, klaslokalen, toiletten en een kamer voor schoolhoofd/schoolartsaula kan volstaan, kent een hedendaags schoolgebouw extra voorzieningen zoals computerruimtes, kantoren voor remedial teaching en overblijfruimtes.

Zo'n verandering van programma gaat niet in één keer, maar gaat met kleine stappen. Ze worden vaak niet eens als veranderingen ervaren. Aansluitend op deze veranderingen worden de gebouwen eveneens met kleine stappen aangepast. De gebruiker beseft onvoldoende dat met al deze kleine ad hoc aanpassingen sluipenderwijs de logica uit het gebouw verdwijnt. En met de logica verdwijnt de waardering, waardoor een school in een neerwaartse spiraal komt van afnemende zorg en verminderende investeringen, totdat alleen nieuwbouw nog als redding voor de school wordt gezien. Als de Scholenbouwatlas iets toont, dan is het wel de mogelijkheden die oude schoolgebouwen bezitten. In Nederland werd jarenlang nieuwbouw als het hoogst haalbare beschouwd, maar het besef begint door te dringen dat met een goed doordachte vernieuwing het oude gebouw kan wedijveren met een nieuwe school, met vaak als pluspunt de charme en kwaliteiten van het oude gebouw, zoals hoge ruimtes, bijzondere details en fraaie ligging. De sleutel tot een succesvolle vernieuwing, zo leren de vele voorbeelden uit de atlas, ligt in een integrale aanpak waar functionaliteit, techniek en uitstraling in samenhang worden aangepakt.

Negen trends in verbouwmodellen

Voor de meeste schoolbestuurders lijkt het op het eerste gezicht dat bij elke basisschool een unieke oplossing ge-

kozen is. Maar wie de meer dan 75 verbouwingsplannen in de Scholenbouwatlas grondig bestudeert, ziet dat er duidelijke trends te herkennen zijn. De atlas beschrijft negen modellen (zie kader) die gezamenlijk een goed beeld geven van de huidige trends. Interessant is te constateren dat het niet direct om de omvang van de verbouwing gaat. In het zowel eerste model, 'de precieze ingrepen', als het laatste model 'de totaalaanpak' wordt de nadruk gelegd op de integraliteit van de aanpak, hoe klein de opgave ook is. In de 5e Montessorischool Watergraafsmeer in Amsterdam (Architectenbureau Van Stigt) wordt een technische renovatie aangegepen om in samenhang ook ruimtelijke en functionele verbeteringen door te voeren.

Een model kan zeer nauwgezet gevolgd worden, zoals in Spilcentrum De Bennekel (KdV architectuur) in Eindhoven, waar het model van de route zeer consequent wordt uitgewerkt en het oude en nieuwe deel in één heldere ingreep wordt samengevoegd. Maar het is geen wet die stelt dat alleen een nauwkeurige opvolging van een model leidt tot een succesvolle ingreep. De modellen zijn eerder een basisrecept dat enthousiasmeert tot de bereiding van een eigen receptuur. In de Rotterdamse Lucasschool (Arconiko + Studio Deep) is een combinatie van openbreken en een nieuwe route te onderkennen die tot een nieuwe school leidt met een grotere openheid en zichtbare verbindingen.

Ook voor krimpgebieden

Het volgen van de modellen heeft niet alleen nut bij uitbreidingen van basisscholen en kindcentra. In krimpgebieden, of het nu regio's zijn met afnemende populatie of vergrijzende wijken, hebben de modellen ook betekenis, misschien nog wel meer dan bij uitbreidingen. Krimp gaat immers vaak

gepaard met verlies van eigenwaarde, en het verhogen van de waardering door een doordachte verbouwing kan een medicijn zijn tegen dit verlies. Een regelmatig terugkerende oplossing is om van meerder scholen een school maken. In Arnhem is van drie scholen brede basisschool Het Startblok gemaakt met aanvullende functies zoals een peuterspeelzaal, een techniek- en kooklokaal en ruimte voor buurtorganisaties die het schoolleven verrijken (opZoom architecten). Maar niet alleen samenvoeging van scholen is een succesvolle oplossing voor krimpgebieden, ook het combineren met andere functies is een kansrijke strategie, omdat zo het dienstenniveau op peil kan blijven. In het 950 inwoners tellende Lintelo is de brede school gecombineerd met een kulturhus, kinderopvang, schoolbibliotheek en sportzaal om zo een aantrekkelijk voorzieningenniveau te behouden (Architectengroep Gelderland). De modellen hebben waarde voor ontwerpers en voor de opdrachtgevers. Voor opdrachtgevers geven ze inzicht in de grote berg aan oplossingen, voor de architect is het een handig hulpmiddel bij het ontwerpen. Maar nog belangrijker is de mogelijkheid om de plannen te verduidelijken aan de de opdrachtgevers. De grootste waarde schuilt daarom in de verbetering van de communicatie tussen opdrachtgever en architect.

Alle tekeningen zijn vervaardigd voor www.scholenbouwatlas.nl

Thema: Onderwijs De bouwopgave binnen de onderwijsgebouwen verschuift lang maar zeker van nieuwbouw naar verbouw of aanpassing aan nieuwe functies. Dit geldt vooral voor het basisonderwijs, waar de opvangmogelijkheden worden uitgebreid, soms zelfs voor de hele buurt.

De negen modellen uit de Scholenbouwatlas

Op de website www.scholenbouwatlas.nl worden negen verbouwmodellen uitgebreid beschreven en voorzien van talrijke praktijkvoorbeelden. In dit artikel belichten we elk verbouwmodel aan de hand van de plattegronden en doorsneden van een voorbeeldproject.

Legenda

lichtblauw = groepsruimte/lokaal/stamgroep/ruimte/theorielokaal/werklokaal
middenblauw = kleine groep, ook individueel
donkerblauw = individuele plek, zelfstudie, soms ook kleine groepen

Onderwijsruimte - spel - therapie

- 1 speellokaal onderbouw
- 2 leslokaal/groepsruimte/stamgroep-ruimte (klaslokaal)
- 3 verwerkingsruimte/werkplekken/werkhoek/bijtschakelruimte/uitwijkruimte
- 4 computerlokaal/computerplek
- 5 vaklokaal/handvaardigheid/

- muziekruimte/crearuimte
- 6 remedial teaching RT/interne begeleiding IB/logopedie/therapie
- 7 fysiotherapie/zwembad/snoezelruimte
- 8 sportzaal/gymnastieklokaal/groot speellokaal
- 9 kleedruimte/doucheruimte
- 10 patio/openluchtlokaal/overdekte speelplaats/veranda/terras/balkon/dakterras/daktuin

Gemeenschappelijke ruimte – sociale ruimtes

- 11 entree/avondentree/nevenentree
- 12 garderobe
- 13 hal/centrale ruimte/multifunctionele ruimte/ontmoetingsruimte
- 14 pauzeruimte/tussenschoolse opvang TSO/kantine
- 15 keuken/pantry
- 16 aula/gemeenschapszaal/toneelzaal/theater
- 17 mediatheek (voor basisschool - schoolbibliotheek)/orthotheek
- 18 buurtkamer/wijkkamer/ouderkamer

- 19 speelplein/fietsenstalling
- Schoolteam/opvangteam/wijkgebouwteam**
- 20 directiekamer/staf/secretaresse
- 21 kantoren/spreekkamer/beheerder/conciërge
- 22 teamkamer/docentenkamer/leidsterkamer
- 23 berging/leermiddelen/kopiëren/archief/serveerimte/technische ruimte

Kinderopvang en peuterspeelzaal (0 tot 4 jaar) en BSO (4 tot 12)

- 24 kinderdagverblijf KDV (0 tot 4 jaar)/crèche/groepsruimte baby's
- 25 kinderdagverblijf KDV (0 tot 4 jaar)/crèche/groepsruimte peuters/voorschoolse educatie
- 26 peuterspeelzaal (van 2 tot 4 jaar)/groepsruimte peuters/voorschoolse educatie
- 27 slaapruiimte/verschoningsruimte
- 28 buitenschoolse opvang BSO/naschoolse opvang NSO/voorschoolse opvang VSO

Wijkgebouw/welzijn/zorg

- 29 wijkgebouw/cultureel centrum/welzijnsfunctie/theater
- 30 cursusruimte/servicepunt/vergader-ruimte buurt/jongerenopvang vanaf 12 jaar/huiswerkruimte
- 31 bijeenkomstruimte/café
- 32 centrum voor jeugd en gezin/school-arts/arts/verpleegkundige/consultatie
- 33 gezondheidscentrum/ouderenzorg/wijkpunt ouderen
- 34 bibliotheek (met wijkfunctie - wijkbibliotheek)
- 35 speel-o-theek (met wijkfunctie)

Overige functies

- 36 woning/onderwijzerswoning/ouderen-woningen/begeleid wonen
- 37 winkels/horeca
- 38 kantoren/bedrijfsruimte
- 39 kerk/kapel/klooster/stiltekamer
- 40 scouting/speeltuin
- 41 parkeren
- 42 kelder/kruipruimte

1 Precieze ingrepen

In dit meest bescheiden model zorgen samenhangende kleine ingrepen voor een kwaliteitsverbetering van het hele schoolgebouw.
SBO St. Lucasschool, Rotterdam. Arconiko architecten i.s.m. Studio Deep

Brede school Het Startblok, Arnhem
opZoom architecten

7 Samenvoegen

Wanneer scholen te ruim worden of meerdere scholen samengaan, kunnen gebouwen worden samengevoegd. De kunst is om van de losse delen een sterkere eenheid te maken.

Brede school Het Startblok, Arnhem. opZoom architecten

